

דבר המערכת

דוח וינוגרד:

לא למגירה אלא לשולחן התכנון

מאיר אלרן

מדינית וצבאית, יכולות צבאיות וחוסן חברתי, שיאפשרו לה להרתיע את אלה שירצו לפגוע בה, ולמנוע מהם – אף בכוח – את מימוש מטרותם".

משום כך יש חשיבות מכרעת בלימוד מעמיק של הדוח ובעיקר של המסקנות המערכתיות וההמלצות המוסדיות הכלולות בו. אין מנוס מכך שהמערכת הממלכתית על כל מרכיביה, והעומדים בראשה בדרג המדיני, הביטחוני והצבאי, יפיקו לקחים מהדוח, יאמצו את אותן המלצות שיבחרו לאמץ מתוך הדוח, או אחרות שיענו על האתגרים המוצבים בו, ויודאו יישום של אלה הלכה למעשה בתהליך מתוכנן, מסודר ומפוקח. כל התנהלות אחרת תחמיץ את ההזדמנות שנקרתה לישראל במחיר גבוה.

גם אם אין לראות בהמלצות הוועדה משום 'תורה למשה מסיני', מין הראוי להתייחס אליהן כבסיס נאות לתהליך מתמשך וממצה של תיקון מערכת. למרות שהמלצות הוועדה, 14 במספר (פרק 18 בדוח), מנוסחות בצורה כללית ואולי אף תיאורטית משהו, חשוב לראות נכוחה את העומד מאחוריהן ולהחליט מה מהן מחייב עשייה קונקרטית אמיצה. במיוחד נכון להתייחס לכמה סוגיות מובילות לגבי הדרג המדיני. אולי החשובה והבעייתית ביניהן היא ההמלצה הראשונה של הוועדה (עמ' 578), המופנית לדרג המדיני, "להנחות ולכוון את פעולת הדרג המקצועי בגופי הביטחון ומדיניות החוץ ולפקח עליהם". בדברי ההסבר להמלצה – כאילו מובנת מאליה – נקבע כי "לא נשמרה חלוקת העבודה הנכונה בין הדרג המדיני לדרג המקצועי, ובעיקר בצה"ל". בכך

פ רסום דוח הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 לווה כצפוי בהמולה תקשורתית ופוליטית. בשל אופי הדוח – אשר בשונה מזה החלקי, שפורסם באפריל 2007 ושהתאפיין בין השאר בהסקת מסקנות אישיות שהטילו אחריות אישית על ראש הממשלה, שר הביטחון והרמטכ"ל – צפויה ההמולה לדעוך תוך זמן קצר. השאלה היא מה יוותר מהדוח המפורט והחשוב הזה. האם יצטרף לדוחות דומים מהעבר ויוצב למעצבה על המדף, או שמא ישמש, הוא והדוח החלקי כשלם אחד, כמנוף לתיקון הכשלים והליקויים החמורים שנחשפו בו, כלשון הוועדה, "בתהליכי קבלת ההחלטות ובעבודת המטה, הן בדרג המדיני, הן בדרג הצבאי והן בממשק ביניהם".

למרות הלשון הרפה יחסית של הדוח הסופי, לפחות לדידם של אלה שצפו או שרצו בניסוחים חריפים, אין נוקב ממנו בכל הקשור לדיון בחולשותיה של מערכת הממשל של ישראל בתחומים הרגישים ביותר, כפי שנחשפו בשעת מבחן עליון של מלחמה. למעשה אפשר וצריך לראות בדוח וינוגרד משום כתב אזהרה נוקב שאם לא יחולו שינויים ממשיים ומרחיקי לכת בדרך קבלת ההחלטות וההתנהלות המדינית והצבאית של ישראל, היא עלולה להיקלע למצבים מסוכנים לעצם קיומה הריבוני, כמו גם להחמצה של הזדמנויות לשלום. כפי שקבע השופט וינוגרד עם הגשת הדוח הסופי: "ישראל לא תוכל לשרוד באזור הזה ולא תוכל להתקיים בו בשלום או אף ברגיעה, בלי שבה עצמה ובסביבתה יאמינו כי יש לישראל מנהיגות

נחשפה שוב התקלה החמורה, הרווחת בישראל מזה שנות דור, לפיה מערכת הביטחון וצה"ל זוכים עדיין, למרות הסחף הנמשך, למעמד חריג, המעניק להם בכירות בתהליכי התכנון וקבלת ההחלטות בסוגיות מרכזיות. לכך סיבות אובייקטיביות רבות וחשובות, כמו גם רקע פוליטי ובירוקרטי ידוע. עם זאת נראה כי ללא שינוי מרכיבי המשוואה והצבת צה"ל ומערכת הביטחון במקומם הראוי במערכת דמוקרטית, תחת פיקוח ואכזונה מתמידים, לא תשתנה התמונה הכאובה שנחשפה במלחמת לבנון השנייה, ולא רק בשל המאפיינים הפרסונאליים המיוחדים לאותה תקופה.

על פי הניסיון, תהליך הפקת הלקחים בדרג המדיני אינו מבטיח רבות לגבי סיכויי התיקון המערכתי. מה שנעשה עד עתה, או לא נעשה, לגבי המלצות וועדת וינוגרד בדוח החלקי לגבי המועצה לביטחון לאומי (ובעקבותיהן המלצות ועדת שחק) עלול לשמש כתמרור מטריד, שמה שהיה כך יהיה.

יש לקוות שהסיכויים לתיקון בדרג הצבאי טובים יותר. גם כאן המלאכה מרובה וקשה. אמירות הדוח אכזריות בבירור: "הצבא בכללו כשל במתן מענה צבאי מספק לאתגר שהוצב בפניו בניהול המלחמה בלבנון ולא סיפק לדרג המדיני בסיס צבאי הולם לפעולה המדינית". גם כאן הכשלים והליקויים שתועדו בדוח נשענים, ככל הנראה, לא רק על מכשלות קוניוקטוראליות וטכניות מוכרות, שנמנו בהרחבה בפרקי שער הצבא. עמוקים ומטרידים מאלה הם השחיקה בערכים יסודיים של צה"ל עצמו, כמו הדבקות במשימה, החתירה לניצחון והמשמעת הצבאית. גם לדעת חברי הוועדה שחיקה זו משקפת חלק מתהליכי עומק בחברה הישראלית שחדרו, מטבע הדברים, לצבא. רק עיסוק נוקב באלה ייצור סיכוי של ממש לשינוי ההכרחי במערכת הביטחון.

השאלה העיקרית העומדת עתה היא לא מה קרה לצה"ל במלחמת לבנון השנייה ובשנים שלפניה, אלא מה הן סיבות העומק לתפקודו הבעייתי של הצבא. האם יתכן שהצבא בנוי על יסודות רעועים? הוועדה עצמה ניסתה להתייחס בקצרה לשאלה נוקבת זו, אך נראה כי הותירה

אותה ללא מענה של ממש. בדוח נקבע כי "אין בכל הנאמר לעיל כדי לספק הסבר מלא ומעמיק דיו לחולשת תפקודו של צה"ל... מכאן הצורך לנסות ולהגיע לזיהוי והבנה של גורמי עומק... למעשה, ועדת וינוגרד מעבירה את הכדור מחוץ למגרשה. היא מציגה תקווה שיש בהערותיה, הכלליות משהו, לגבי גורמי העומק לבעיות התפקוד של צה"ל "כדי לעורר מחשבה, להשלים את הדיון... וגם – ובעיקר – להצביע על היקף הבחינה המתבקשת, ועל גודל המשימה של החזרת יכולות צה"ל לרמה מיטבית נוכח אתגרים משתנים" (עמ' 556).

על רקע זה יש משהו מטריד בדיבורים המושמעים בתקופה האחרונה על כך שצה"ל כבר שוקם וכי תפקודו הנוכחי שונה לחלוטין מזה של קיץ 2006. מטרידה גם העובדה שמרבית הציבור ממשיך לתת בצה"ל אמון כמעט עיוור (בסקר דחף שפורסם ב"ידיעות אחרונות" ב-1 פברואר ציינו 77% מהנשאלים כי דעתם על צה"ל לא השתנתה. 75% מאמינים כי צה"ל הפיק לקחים מהמלחמה. בסקר מקביל שערך מכון טלסקר והתפרסם ב"מעריב" באותו יום ציינו 80% מהנשאלים כי הם סומכים על צה"ל) נתונים ראשוניים אלה עלולים להעיד על המשך המגמה המוכרת והמדאיגה לפיה צה"ל הוא בסדר. אם רק יאפשרו לו, הוא ינצח. האומנם?

שינוי התמונה המדאיגה שצייר דוח וינוגרד על תפקוד המערכת הוא עניין לתהליכים עמוקים, שיימשכו שנים ארוכות. מה שנפגע לאורך השנים לא ישוקם במהלכים קצרים. המלאכה המוטלת עדיין על מערכת הביטחון היא רבה מאד, קשה מאד וארוכה מאד. הדבר נכון הן בתחומים המעשיים (הצטיידות, אימונים, הכשרות), הפשוטים יותר לשיפור והן – ובעיקר – בתחומים הבעייתיים יותר והמסובכים יותר לשיפור, כמו החשיבה הצבאית ורוח צה"ל וערכיו. בו בזמן הכרחי שיקויים פיקוח ומעקב פוליטי וציבורי אחר ביצוע תהליכי עומק אלה על ידי הצבא. לממשלה, לכנסת (באמצעות ועדת החוץ והביטחון), למבקר המדינה ולתקשורת תפקיד חיוני בכך, לאורך זמן. לא נכון יהיה להשאיר המלאכה רק לצה"ל ולמפקדיו.